

BERICHT UIT ROME.

Met veel genoegen heb ik zojuist het vierde nummer van Groniek gelezen, en dat leek mij een mooie gelegenheid om ook eens iets over het "rijke historische leven" op deze buitenpost van de Nederlandse Academische Wereld op papier te zetten. Want hoewel de meesten van u weleens gehoord zullen hebben van het bestaan van een Nederlandse-Historisch Instituut te Rome, zullen er toch maar weinigen zijn, die precies weten welke mogelijkheden dit Instituut biedt. Het lijkt mij echter het beste eerst heel in het kort iets over de wording van het Instituut te vertellen.

Van januari tot April 1901 maakte prof. P. J. Blok (zijn borstbeeld heeft hier een ereplaats in de bibliotheek) een rondreis door Italië om na te gaan, welke rijkdommen de Italiaanse archieven bezaten aan documenten met betrekking tot Nederland. Dat bleken boven verwachting veel te zijn. Derhalve werd in 1904 aan dr. Gisbert Brom en een dr. J. A. F. Orbaan de opdracht verstrekt een meer systematisch onderzoek van de Italiaanse archieven te plegen en de resultaten daarvan te publiceren. Zo kwam als het ware vanzelf het Nederlands-Historisch Instituut tot stand waarover de regering op 31 maart 1906 dr. Brom officieel als directeur aanstelde.

Om het bestaansrecht van het Instituut aan te tonen begon Brom met koortsachtige snelheid te werken en reeds in de jaren 1908 en 1909 kon hij het eerste deel van zijn "Archivalia in Italië" (RGP klein 2 en 6) het licht doen zien. Bij het bewerken van dit eerste deel, dat uitsluitend stukken uit het Vaticaanse Archief zou bevatten, ging Brom uit van Indices, die al in de 18e eeuw door kardinaal Garampi waren samengesteld. Daardoor moest dit werk wel verre van volledig blijven; een van mijn taken is dan ook zoveel mogelijk materiaal te verzamelen, dat deze lacunes zal aanvullen.

Intussen was dr. Orbaan begonnen met het onderzoeken van bescheiden in Italië, welke betrekking hadden op Nederlandse kunstenaars en geleerden (bv. RGP klein 10, 1911), en legde zo als het ware de grondslag voor de kunsthistorische afdeling van het Instituut.

De verdere geschiedenis van het Instituut verliep langs min of meer vanzelfsprekende paden. Directeurs volgden elkaar op (Brom, Hensen, Hoogerwerff, Poelhekke, Schulte Nordholt). De behuizing werd steeds imposanter (Moest Brom het nog doen met 1 stoel, 1 tafel en 1 kast in het Pruisisch-Historisch Instituut, Hoogerwerff liet reeds in de jaren '30 het huidige, gerieflijke, "Toskaanse landhuis" veerzetten.) Het personeel werd steeds verder uitgebreid, de bibliotheek werd steeds groter. Er kwamen ook verschillende publicaties tot stand; zo is het belangrijkste werk, dat door de historische afdeling werd uitgevoerd, wel de "Romeinse bronnen voor de kerkelijke toestand der Nederlanden" 1592-1727 (RGP 77, 84, 94 en 97), bewerkt door Cornelissen, Post en Polman, die onder kunsthistoricus Hoogerwerff de Historische afdeling thans o.l.v. dr. P. J. v. Kessel, die zich o.a. bezighoudt met de bewerking van een volgend deel der "Romeinse Bescheiden" 1727-1853 (RGP 103 2n 110), is er na de oorlog ook een archeologische afdeling opgericht, die (voorlopig nog) o.l.v. dr. J. W. Salomonson staat.

De taak van het Instituut, hoewel misschien wat moeilijk te definiëren, kan het beste als volgt worden omschreven. 1e. Aan Italianen meer bekendheid geven met de Nederlandse geschiedenis en cultuur; dit geschiedt vooral door lezingen, want het aantal Italianen dat Nederlands kent en dus onze geschiedwerken zou kunnen lezen, is zeer

gering.

2e. Nederlandse historici en archeologen helpen bij onderzoeken in Italië. Daarvoor dient o.a. de bibliotheek, die zich bijna uitsluitend specialiseert op Nederlandse en Italiaanse geschiedenis en op (R.K.) kerkgeschiedenis; op al deze gebieden, zelfs dacht ik op dat der Nederlandse geschiedenis, is ze uitgebreider dan de boekerij van het I.v.G.

Toch is deze bibliotheek natuurlijk niet de enige reden waarom een Nederlands historicus naar Italië komt, waar nog zoveel gebieden te exploreren vallen; niet alleen die, welke zich verliezen in een verreleden, maar ook die van de hedendaagse organisaties en stromingen. Om u eens te laten zien welke mogelijkheden er liggen, volgt hier een bloemlezing. Zo is een Amsterdamse student op het ogenblik bezig met een doctoraal scriptie over Antonio Gramsci (met Togliatti een der oprichters van de Italiaanse Communistische Partij), en vooral diens aandeel in de bezetting van enkele Turijnse fabrieken door op de sovjets geïnspireerde fabrieksraden (1920). Daarvoor raadpleegde hij het archief der Communistische Partij. Een Nijmeegse student verwerkt in zijn doctoraal scriptie Venetiaanse bronnen met betrekking tot de Nederlanden in de jaren rond 1625, een van de hobby's van prof. Poelhekke, die dergelijke bronnen voor latere jaren reeds verwerkt heeft, o.a. in de "Studiën van het Nederlands-Historisch Instituut te Rome" deel IV en ook in zijn bekende artikel over Van Aitzema. Een Nijmeegse drs. is thans bezig met een proefschrift over de Restauratieperiode (na 1815) in Noord-Italië, vooral gezien vanuit het Vaticaan. Wel doen zich voor iemand die meent een onderwerp te hebben, waarvoor hij in Italië archief onderzoek zou moeten doen, nog enkele moeilijkheden voor en dat zijn de taal (men zal meestal wel redelijk Italiaans moeten kunnen lezen) en de financiën. Doch ook dit laatste hoeft geen onoverkomelijk probleem te zijn, want het is mogelijk ofwel van het Instituut (i.c. het ministerie van C.R. en M.W.) ofwel van de Italiaanse regering (hiervan hangen geloof ik geregeld stencils in de gang van het IvG) een beurs te verkrijgen. In beide gevallen kan men tegen redelijke prijs een kamer huren op het Instituut, waardoor men ook nog gevrijwaard blijft van de exorbitant hoge huren, die hier in Rome opgeld doen.

Na deze praktische wenken is het misschien wel interessant nog iets te vertellen over mijn ervaringen op het Vaticaanse Archief. Zoals U wel zult weten zijn we daar bezig materiaal te verzamelen, dat betrekking heeft op Philips de Goede en zijn omgeving en voorlopig beperken we ons daarbij tot het pontificaat van paus Martinus V (1417-1431). Daarvoor moeten alle stukken en registers systematisch worden doorgewerkt, het geen een zeer tijdrovende bezigheid is, en natuurlijk ook niet zeer interessant, omdat er nu ook weer niet zoveel materiaal aanwezig is, dat er geregeld aantekeningen gemaakt kunnen worden. Daarom hebben wij, zoals ik hierboven reeds aanstipte, als een tweede taak op ons genomen ook al dat materiaal te verzamelen, wat betrekking heeft op het huidige Nederland. En dit laatste levert gelukkig heel wat meer op.

Waar ik mij op het ogenblik speciaal mee bezig houdt, is het doorwerken van de suppliekenregisters; dit zijn registers, waarin alle verzoekschriften, die door de paus waren ingewilligd, geregistreerd werden. Zulke supplieken moesten altijd volgens bepaalde formules worden opgesteld en moesten dan persoonlijk of door een vertegenwoordiger (als men er een kardinaal voor wist te spannen, had men de meeste kans op succes) aan de paus worden aangeboden. Wanneer de paus het verzoek inwilligde, schreef hij onder de suppliek "Fiat" met de eerste

letter van zijn naam. Daarna werd de supplek gedateerd en in het register ingeschreven, om vervolgens aan de supplecant te worden terug gegeven, die er dan een bul van kon laten maken, of ook de supplek zelf als bewijsmateriaal meenemen. Registratie moest verhinderen dat de supplecant de supplek achteraf zou vervalsen. Dit systeem van suppleken registers is waarschijnlijk ontstaan onder paus Benedictus XII (1334-1342) en heeft bestaan tot $\pm$ 1900. Uit deze $5\frac{1}{2}$ eeuw zijn 7353 delen van elk meestal 300 folio's bewaard gebleven (Volgens de laatste schattingen zou uit de eerste eeuwen van deze periode wel meer dan de helft verloren zijn gegaan.)

De meeste suppleken behelzen verzoeken om kanunnik, pastoor, kapelaan enz. in een bepaalde kerk te mogen worden of blijven, waarbij dan steeds moet worden opgegeven, hoeveel de te verwerven waardigheid per jaar ongeveer opbrengt en ook hoeveel andere waardigheden die men reeds bezit ongeveer opbrengen. Dit laatste is daarom zo interessant omdat we nu de economische toestand van de verschillende kerken en derhalve mogelijk ook van de verschillende dorpen met elkaar kunnen vergelijken, al is het natuurlijk gevaarlijk om uit deze vaak ruwe schattingen belangrijke conclusies te trekken. Dan zijn er ook nog suppleken, waarin gevraagd wordt om dispensatie voor een huwelijk in een verboden graad (zelfs als de ene partner de andere vroeger ten doop had gehouden, moest al dispensatie voor een huwelijk gevraagd worden), om dispensatie van onwettige geboorte als belemmering voor het verkrijgen van kerkelijke waardigheden en beneficiën, verder om een aflaat voor al degenen, die op bepaalde dagen een bepaalde kerk zouden bezoeken en daarbij een bepaald bedrag zouden storten. Het meest interessant zijn echter die suppleken, waarin aan de paus vergiffenis gevraagd wordt voor een bepaald delict (meestal moord) dat een eventueel priesterschap in de weg staat. In dit soort suppleken, waarin aan de paus gevraagd wordt

In dit soort suppleken moeten n.l. alle omstandigheden, die tot de misdaad aanleiding gaven, uitvoerig vermeld, waardoor men soms het idee krijgt in een of andere avonturenroman verzeild te zijn geraakt. Om u daarvan een voorbeeld te geven volgt hier zo'n supplek (Het is geen erg moeilijk Latijn, probeert u maar eens; bedenk alleen, dat "ae" steeds als "e" geschreven wordt):

Beatissime pater. Exponit S(anctitati) V(estre) devotus vester Henno Onnekonis, presbyter prebendatus in ecclesia de Wirdum, partium Oest-frisie, Traiectensis diocesis, quod, cum ipse olim quendam Ykelonem, laicum dicte diocesis, pro certo dalario conduxisset, ut sibi per dimidium annum servire deberet, qui Ykelo dum aliquamdiu in sic conducto servitio perstitisset, orta inter ipsos dissensione, dictus Ykelo ab ipso exponente illicenciatus discessit et in quadam alia domo ad serviendum se collocavit, quem cum ipse exponens ibi vidisset, sibi dixit, quod non esset probi servitoris dominum suum ante tempus inter ipsos statutum derelinquere et false diffamare, sicut tu fecisti atque facis. Tandem inter ipsos verbis contumeliosis crescentibus exponens quendam furcani tridentatam accepit et laicus lapidem unum; exponens vero commotus preveniens iactum lapidis, dictum laicum in inferiori parte corporis et superiori parte cruris, non animo interficiendi sed terrendi, vulneravit, quequidem vulnera iuxta assertionem medici letalia de se non erant, quia sibi ex ipsis non videbatur posse mortis periculum imminere. Nichilominus an ex negligentia et inadvertentia medici, aut ex malo regimine ipsius laici vulnerati, sicut Domino placuit, infra octo dierum spatium expiravit. Cum igitur, pater sancte, in premissis dictus exponens aliter, quam ut premittitur, culpabilis non fuerit, ac de morte dicti laici plurimum doluerit prout dolet de

presenti, supplicat E(idem) S(anctitati) V(estre) humiliter, qui ex magno devotionis fervore in suis susceptis ordinibus Domino ut teneatur perpetuo desiderat famulari, quatenus ipsum a reatu homicidii et exsecis huiusmodi ad cautelam absolvi mandare, secumque super irregularitate premissorum, occasione contracta cautela simili dispensare de gratia speciali et expresso. Attento, pater sancte, quod dictus exponens est de partibus Frisie oriundus, ubi plueimus est defectus presbyterorum, ne ipsum ad peiore contingat declinare, quia fodere nesciat et mendicare erubescat.

Fiat, ut petitur citra altaris ministerium, O (do de Colonna)

Datum Rome apud Sanctos Apostolos Idus Martii Anno Nono (= 15 mrt 1426)

Wie er na deze thriller nog behoefte heeft aan een meer alledaagse supplek om te lezen, verwijs ik naar R.R. Post: Supplieken gericht aan de pausen Clemens VI, Innocentius VI en Urbanus V 1342-1366 (Studien van het Nederlands -Historisch Instituut te Rome, deel II), dat ook op het IvG aanwezig is. Dan zal ook degene, die mocht denken, dat mijn werk een aaneenrijging is van dergelijke smakelijke verhaaltjes is, wel gauw van zijn jalouzie genezen zal zijn.

Bij deze beschouwingen wil ik het voorlopig laten. Misschien dat ik een volgende keer nog eens iets kan schrijven over het dagelijks leven in Italië, waaraan ook voor historici vele interessante aspecten zitten. Ik weet niet, of ik het bovenstaande nu als een artikel of als een brief moet betitelen; niettemin wil ik eindigen door langs deze weg aan alle bekenden mijn hartelijke groeten over te brengen.

Roma, 18-24 april 1968.

Jan Drewes.

+++++

k r o n i e k j e

uit het rijke historische leven = u.h.r.h.l.

In de afgelopen drie maanden hebben diverse historici(ae) weer reden tot feestvieren gehad. Onze oud-hoofdredacteur John Lamaker heeft zich begeven in de doolhof die huwelijk heet, met aan zijn zijde Marja Lichtendahl. Wij hopen, en eigenlijk twifelen wij er niet aan, dat zij samen in het labyrint de juiste weg zullen bewandelen.

Op hun dwaaltocht over de zee der historie hebben mevr. A. Oddens-Van Wely en de heer P. Gerretsen hun eerste klip omzeild.

Een voorlopig eindpunt hebben dhr H. van Teerns en dhr J. van de Akker behaald in de vorm van hun doctoraal examen. Mogen zij het vaartuig der historie met evenveel succes blijven besturen!

nagekomen:

geboorte - Johannes Bavius, zoon van de heer en mevrouw
Lesterhuis-Visser.

huwelijk - Guus Eleveld en Gerrit Thissen.

(mevv)

+++++

